

Nem tudjuk, nem tesszük...

Másfél napig megint a kilépni vagy bent maradni hamleti kérdésről vitáztak az SZDSZ – 1994 óta ki tudja, hányadszor. A Tocsik-ügy kirobbanásakor a parlamenti képviselőcsoport éjszakába nyúló vita után javasolta, hogy a tisztújító küldöttgyűlés politikai vitája a koalícióról szólnon. Akkor ezt a többség úgy értelmezte, hogy a küldöttek dönteni is fognak. Végül azonban nemhogy határozat, még határozati javaslat sem született, sem a kilépésről, sem a kilépést újra megvitató rendkívüli küldöttgyűlésről. Képviselje az SZDSZ a jövőben határozottabban a maga álláspontját, akár az MSZP-vel szemben is, de kerülje a koalíciós huzakodást! Tovább a lenini, a megkezdett úton!

A helyzet ismerős volt. Pető Iván alig hat hónappal a koalíciókötés után, az 1994. novemberi küldöttgyűlésen ultimátumnak hangzó 12 pontban fogalmazta meg, mit vár az SZDSZ az MSZP-től. Akkor történetesen e sorok írója javasolta, hogy a következő év tavaszán rendkívüli küldöttgyűlés értékelje a koalíció teljesítményét és döntsön a jövőjéről. Súlyos politikai hiba volt betereszteni ezt a javaslatot – mondták az SZDSZ tekintélyes vezetői. Nem lehet határozatokkal megkötni az ügyvivők kezét: ők majd tudni fogják, mikor kell a kilépést kezdeményezni.

A sorsdöntő pillanat azóta sem érkezett el. Pedig Békesi lemondásakor a mostanihoz hasonló volt a hangulat. Ez a koalíció tönkrement – jelentette ki a koalíciókötés egyik kezdeményezője. Meg vagyok győződve róla, hogy a koalíció ebben az évben véget ér – mondta a másik. Magyar Bálint mindannyiunkkal szembeszállva – ahogy a mostani küldöttgyűlésen is – elutasította az örökös feltételzetet. Nyomban Békesi lemondása után esetleg ki lehetett volna lépni, fejtegette. A következő négy-öt hónapban nem lesz ilyen helyzet. „Esetleg, ha Bokrosnak kell majd felállnia.” Azután Bokros felállt, az SZDSZ maradt. A két éves kimenetel-történetre ráillenek a híres jelmondat fordítottja: „Nem tudjuk, nem merjük, nem tesszük!”

A beszédolló szétnyílása nem a koalíció megkötésével kezdődött. A liberális vezetők még az 1994-es választás első fordulóján után is azt hirdették, hogy Kuncze miniszterelnökségét az SZDSZ a koalíciókötés feltételének tekinti, Horn Gyulát pedig semmiképpen nem fogadják el miniszterelnöknek. Mégis a második forduló után, amikor a koalíció kényszere megszűnt, az SZDSZ országos tanácsa elhesintette az ötletet, hogy a párt csak akkor üljön le tárgyalni a koalícióról, ha a tárgyalások előtt a szocialisták sem döntenek a miniszterelnök személyéről. Ebből Horn láthatta, hogy az SZDSZ meghatározó személyiségei elszánták magukat a koalícióra, mostantól nekik fontosabb, mint neki. Erről azonban szeret újra meg újra meggyőződni. A múlt hét végén is közvetlenül a küldöttgyűlés előtt adott két fricskát az SZDSZ-nek. Pedig ismerhette az SZDSZ-en belüli hangulatot, láthatta, hogy rezeg a lé. De nyilván azt is tudta, hogy csak a lé rezeg – ugrani nem ugrik senki se.

Kiáltás az árokból

A kilépés-vitákon mindannyiszor elhangzott, arról nem érdemes beszélni, jól tette-e az SZDSZ, hogy belépett a koalícióba. Politikai vitát folytatni a múlttól valóban fölösleges. De azért csak érdemes felidézni, milyen érvek hangoztak el 1994 júniusában a koalíció mellett és ellene. Melyiket igazolta az idő?

Kívülről is meg kell támogatni az MSZP-n belüli liberálisokat – így hangozott az egyik nyomós érv. Ezt kérte Békesi, ezzel az érveléssel győzte meg a koalíciót korábban ellenző Eörsi Istvánt. Aztán Horn nyolc hónapon át megbénította a saját pénzügyminiszterét, majd kirakta a kormányból. A Bokros-féle fordulat nem az SZDSZ-en múlt, hanem Horn riadalma meg Bokros határozottságán: az SZDSZ kiállása Bokros mellett jó ideig inkább tartózkodó volt.

Milyen okok alapozhatják meg az esetleges kilépést? Egy politikai szerződésnek – fejtegette Szigethy István SZDSZ-es képviselő – nincsenek jogi garanciái. Az MSZP minden feltételt el fog fogadni, nem azért, hogy betartsa őket, ha-

nem mert hosszú távon a feltételek betarthatatlanok, és – lévén abszolút többségük – az SZDSZ-nek nincsenek is hozzá eszközei, hogy betartathassa a megállapodást. „Napról napra le kell majd nyelnünk a kis szerződészegéseiket, apró engedményeket kell tennünk, addig hátrálva, amíg bele nem esünk a mögöttünk húzó árokba.” Most már az árokból kiabálunk felfelé.

Elhangzott, hogy a most következő négy évben megszilárdul az ország közjogi, társadalmi, gazdasági berendezkedése, ez az utolsó alkalom, hogy liberális pártként az SZDSZ lényeges kérdésekben befolyásolja a kialakuló intézményrendszert, az ország jövőjét. Ehhez képest a koalíciós kormány megszilárdította a fegyveres szervezetek tagjainak az államszocialista rendszer, sőt a nemzetiszocialista rendszer – Jaross belügyminisztersége, 1944 – idejéből öröklött, katonai jogállását. A Miniszterelnöki Hivatal megkettőzi a kormányt, akár egy-ki a Központi Bizottság apparátusa. A liberális kormány pártnak az ellenzékkel együtt kellett a kormánnyal szemben megvédenie a személyi adatok nyilvántartásának azt a rendszerét, amelyet négy évvel ezelőtt az SZDSZ az állampolgárok személyiségi jogainak védelmében nem akart elfogadni.

Mi bukik?

Napról napra világosabb, hogy a kormány elszabotálja az információs önrendelkezést, az információs kárpótlást biztosító ellenőrzési törvény végrehajtását: az egykori állambiztonsági iratok zöme a jövőben sem lesz hozzáférhető sem a megfigyelést elszenvedett állampolgár, sem a történeti kutatás számára. A két jogcsorbító törvény – a rendőrségi meg a nemzetbiztonsági – elfogadása során vajon mikor kellett az SZDSZ képviselőjének többet feláldoznia liberális és emberi jogi elveiből akkor, amikor a hatpárti tárgyalásokon ellenzékiként huzakodott Boross Péter rendőrségi és belügyminisztériumi apparátusával, vagy amikor kormánypártiként egyezkedett a tárca nélküli miniszter jogázaival. A két törvény keletkezéstörténete azt bizonyítja, hogy éppen a kétharmados, közjogi törvények esetében az ellenzéki pozíció éppen annyira – vagy épp oly kevésbé – hatékony, mint a kormánypárti. Ami pedig a Horn-kormány sikereit illeti: vajon ezek jó része az SZDSZ nélkül nem jött volna létre? Az alapszerződéseket az SZDSZ, ahogy az Antall-kormány idején tette, ellenzéki helyzetből is támogathatta volna.

Kis János nemrég jelentős esszében (Beszélő, 1996. augusztus-szeptember) elemezte a magyar társadalom mai állapotát. „... az intézmények megváltoztak, de a magatartási szokások kísértetiesen emlékeztetnek a bukott rezsim (tudniillik a Kádár-rezsim) unt, utált gyakorlatára. Mi több, a vezető réteg is közelebb áll a régihez, mint azt a rendszerváltás előestéjén bárki jósolta volna (...). A volt nomenklatura hatalmas előnnyel indult a politikai és gazdasági hatalom újrafelosztásáért folytatott versenyben (...). Nagyobb részt az ő tagjaiból került ki a nagykapitalisták első generációja, nem a nyolcvanas évek pionír vállalkozói közül.” Vajon nem valami illyesmit mondott Tellér Gyula is a koalíciókötés támogatóival vitázva? „... az MSZP választási programja nemcsak a piacgazdaság működtetésének és továbbépítésének programját tartalmazza, hanem egy nagyon erőteljes vonulata van, amelyik a Kádár-rendszer

szerkezeteinek újrafelépítését, politikai eszköztárának újral alkalmazását ígéri (...). A választások eredményeképpen azok az emberek kerültek helyzetbe, akik ezt működtették” (Beszélő, 1994. június 23.).

S ezzel el is jutottunk az utolsó érvhez meg a jelenhez. „1990-ben nem a Kádár-rendszer, hanem a szovjet típusú rendszer, a kommunizmus bukkott meg – hangozott el két és fél éve a koalíciókötés vitájában. 1994-ben egy avittas stílusú, autoriter rendszer felállításának kísérlete bukkott meg. A Kádár-rendszer bukása még hátravan.” A Horn-kormány leváltása – teszem hozzá most – a Kádár-rendszer bukását is jelenthetné, ha volna egy erős, integritását megőrzött – vagy netán visszaszerző – Szabad Demokraták Szövetsége, amely egy polgári kormány vezető ereje lehetne. Ehelyett az előtt állunk, ami 1994-ben ugyancsak megjósoltatott: „Lehet, hogy ellenzéki szerepben az SZDSZ felmorzsolódik vagy – ami még valószínűbb – sorsát egyszer és mindenkorra az MSZP-hez köti. 1998-ban csak úgy tudunk létezni, ha az MSZP-vel indulunk újra. Ha pedig megbuknak, arra ítéljük magunkat, hogy velük bukjunk.” En hosszú ideig az előbbi variációt tartottam esélyesnek. Ma egyre jobban tartok attól, hogy az utóbbi következik be – a két rossz közül a még rosszabb. 1994-ben még talán lett volna rá esély, hogy az SZDSZ a másik oldalon is kapcsolatot találhasson. Sőt ha az SZDSZ ellenzékben marad, ma a jobboldal arculata, belső erőviszonyai is mások lehetnének. Időközben azonban – a jövődömlő hatathatós közreműködésével – beteljesült Orbán Viktorak a választás előtt mondott jóváindulása: „El tudjátok képzelni, mi lenne itt, ha szociáliberális koalíció kerülne kormányra, a másik oldalon meg egy táborba sodródna a konzervatívizmus meg a radikális jobboldal. A két lövészárk között megint egymemzedéknyi időre nem nőne fű.” (Beszélő, 1994. február 17.) Irigyelnünk kell Romániát: ott hat év Iliescu után maradt még egy Constantinescu, győzni tudott egy liberális pártszövetség. De ki és mi maradt nálunk, ki győzhet itt?

Van-e még erőnk?

A társadalom jelentős része szeretne Hornnal szemben más alternatívát is látni, mint Torgyán-Lezsák és a hozzájuk csatlakozó Orbán hármasát. Ahhoz azonban, hogy az SZDSZ másfél év múlva, vagy talán csak öt és fél év múlva ezt az alternatívát jelenthesse, nem elég újabb és újabb nyilvánvalóan meg nem valósuló követelésekkel bombázni az MSZP-t. Ehhez ki kell lépni a koalícióból, ki kell lépni a jejes semmi-be, az ellenséges szélviharba, tudomásul véve azt, hogy az ellenzéki lét tartós is lehet. Ehhez az SZDSZ-nek szembe kell néznie a hibáival, be kell ismernie, hogy maga a koalíciókötés tévedés, tévút volt. Be kell ismernie, hogy a bűnbeesés nem a Tocsik-üggyel kezdődött, amely persze nem Tocsik Márta és Bernhardt Barnabás ügye, hanem az a pártelité, amely túl hamar eltanulta az állami és a párt pénzek összekeverésének államszocialista, vagy ha úgy tetszik, olaszkereszténydemokrata, japán-liberális szokását. A bűnbeesés nem most kezdődött tehát, hanem akkor, amikor józan érveként hangozhatott el, hogy azért kell az SZDSZ-nek belépnie a koalícióba, mert támogatói azt várják tőle, hogy kormányzati szerepbe kerül, és ha csalódnuk kell, 1998-ban majd nem adnak pénzt a kampányra...

Csak az a nagy kérdés, van-e még a fáradozó liberális pártban elegendő erő a kockázatos újraelkezdésre. Újraéledhet-e még az a józan elszántság, amellyel az SZDSZ létrehozta, párttá szervezte önmagát, amellyel megalakította a rendszerváltás programját, tárgyalóasztalhoz kényszerítette az állampárt nagyjait, és vállalni merete a népszavazás kockázatát?

Közleg Ferenc
országgyűlési képviselő
(SZDSZ)